

שבתי א. הכהן רפפורט

ערב יום ירושלים כ"ז אייר תשס"ט

קדושת ירושלים הראשונה לעתיד לבוא

לקט מקורות

לאו מכלל דר' אליעזר סבר: לא קידשה לעתיד לבוא. א"ל רבינא לרב אשי: ממאי? דלמא דכולי עלמא - קדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבוא, ומר מאי דשמיע ליה קאמר, ומר מאי דשמיע ליה קאמר! וכי תימא, קלעים לר' אליעזר למה ליה? לצניעותא בעלמא! אלא הני תנאי; דתניא, א"ר ישמעאל ברבי יוסי: למה מנו חכמים את אלו? שכשעלו בני הגולה מצאו אלו וקידשום, אבל ראשונות במלו משבטלה הארץ, אלמא קסבר: קדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבוא; ורמינהי, אמר ר' ישמעאל בר' יוסי: וכי אלו בלבד היו? והלא כבר נאמר: +דברים ג+ ששים עיר כל חבל ארנוב ממלכת עוג בבשן כל אלה ערים בצורות חומה גבוהה! אלא למה מנו חכמים את אלו? שכשעלו בני הגולה, מצאו אלו וקידשום. קידשום השתא, הא אמרינן לקמן דלא צריכא לקדושי! אלא, מצאו אלו ומנאום. ולא אלו בלבד, אלא כל שתעלה בידך מסורת מאבותיך שמוקפת חומה מימות יהושע בן נון - כל מצות אלו נוהגות בה, מפני שקדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבוא. קשיא דר' ישמעאל בר יוסי אדרבי ישמעאל בר יוסי! איבעית אימא: תרי תנאי אליבא דר' ישמעאל בר יוסי. איבעית אימא: חדא מינייהו ר' אלעזר בר יוסי אמרה; דתניא, ר' אלעזר בר יוסי אומר: +ויקרא כ"ה+ אשר לוא חומה - אע"פ שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן.

תוספות יבמות פב, ב

עוד שאל ה"ר שמואל מאניוב את ר"י דהכא קאי ר' יוחנן כ"י יוסי לירוסה ראשונה וסנייה יש להס דקדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבא וצפרק הקוחט והמעלה (זבחים 77 קז): קאמר ה"ס לר' יוחנן דקדשה לעתיד והקזי ר"י ללמעשרות ודאי לא קדשה הארץ לעתיד אבל קדושת ירושלים והצית קדשה שקדושת מחילות קיימא כל שעה מאשר לו חומה דלרש"י צמגילה (77 י: וס) אע"פ שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן אי נמי קדושת ירושלים משום דאיכתי נחלה אין לה הפסק א"נ משום דכתיב (תהלים קלז) זאת מנוחתי עדי עד.

• יבמות פב, א-ב

וסבר ר' יוחנן תרומה בזמן הזה דאורייתא? והתניא: שתי קופות - אחת של חולין ואחת של תרומה, ולפניהם שתי סאין - אחת של חולין ואחת של תרומה, ונפלו אלו בתוך אלו - הרי אלו מותרים, שאני אומר: תרומה לתוך תרומה נפלה, וחולין בתוך חולין נפלו; ואמר ריש לקיש: והוא שרבו חולין על התרומה, ור' יוחנן אמר: אע"פ שלא רבו חולין על התרומה; בשלמא לריש לקיש, קסבר: בדרבנן נמי רבויא הוא דבעינן, אלא לרבי יוחנן קשיא! הא מני? רבנן היא, ואנא דאמרי כרבי יוסי; דתניא בסדר עולם: +דברים ל+ אשר ירשו אבותיך וירשתה - ירושה ראשונה ושניה יש להן, ושלישית אין להן, וא"ר יוחנן: מאן תנא סדר עולם? רבי יוסי.

• שבועות יד, א-ב, טז, א

אחד הנכנס לעזרה ואחד הנכנס לתוספת העזרה; שאין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא במלך ונביא, ואורים ותומים, וסנהדרין של שבעים ואחד, ובשתי תודות ובשיר; ובית דין מהלכין ושתי תודות אחריהן, וכל ישראל אחריהם; הפנימית נאכלת והחיצונה נשרפת. וכל שלא נעשית בכל אלו, הנכנס לשם אין חייב עליה.

כל שלא נעשית בכל אלו כו'. איתמר, רב הונא אמר: בכל אלו תנן, רב נחמן אמר: באחת מכל אלו תנן. רב הונא אמר: בכל אלו תנן, קסבר: קדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא, ועזרא זכר בעלמא הוא דעבד; רב נחמן אמר: באחת מכל אלו תנן, קסבר: קדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבא, ועזרא קדושי קדיש אע"פ דלא הוו אורים ותומים... תנאי היא; דתניא, א"ר אליעזר: שמעתי, כשהיו בונין בהיכל, עשו קלעים להיכל וקלעים לעזרות, אלא שבהיכל בונין מבחויץ, ובעזרות בונין מבפנים; אמר רבי יהושע: שמעתי, שמקריבין אף על פי שאין בית, אוכלין קדשי קדשים אע"פ שאין קלעים, קדשים קלים ומעשר שני - אע"פ שאין חומה, מפני שקדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא;

• **רמב"ם תרומות א, כו**

התרומה בזמן הזה ואפילו במקום שהחזיקו עולי
בבל ואפילו בימי עזרא אינה מן התורה אלא
מדבריהן שאין לך תרומה של תורה אלא בא"י
בלבד, ובזמן שכל ישראל שם שנאמר כי תבואו
5 ביאת כולכם כשהיו בירושלם ראשונה וכמו שהן
עתידין לחזור בירושלם שלישית, לא כשהיו
בירושלם שנייה שהיתה בימי עזרא שהיתה ביאת
מקצתן ולפיכך לא חייבה אותן מן התורה, וכן
10 יראה לי שהוא הדין במעשרות שאין חייבין בזמן
הזה אלא מדבריהם כתרומה.

• **רמב"ם בית הבחירה ו, יד-טז**

כל מקום שלא נעשה בכל אלו וכסדר הזה אין
קדוש גמור וזה שעשה עזרא שתי תודות זכרון
15 הוא שעשה לא במעשיו נתקדש המקום שלא
היה שם לא מלך ולא אורים ותומים, ובמה
נתקדשה בקדושה ראשונה שקדשה שלמה
שהוא קידש העזרה וירושלים לשעתן וקידשן
לעתיד לבא. +/השגת הראב"ד/ בקדושה ראשונה
20 שקדשה שלמה. א"א סברת עצמו היא זו ולא
ידעתי מאין לו ובכמה מקומות במשנה אם אין
מקדש ירקב ובגמי אמרו דנפול מחיצות אלמא
למ"ד קדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבא לא
חלק בין מקדש לירושלים לשאר א"י ולא עוד אלא
25 שאני אומר שאפילו לרבי יוסי דאמר קדושה
שנייה קדשה לעתיד לבא לא אמר אלא לשאר א"י
אבל לירושלים ולמקדש לא אמר לפי שהיה יודע
עזרא שהמקדש וירושלים עתידים להשתנות
ולזהתקדש קידוש אחר עולמי בכבוד י"י לעולם כך
30 נגלה לי מסוד ה' ליראיו לפיכך הנכנס עתה שם
אין בו כרת. +

לפיכך מקריבין הקרבנות כולן אע"פ שאין שם
בית בנו, ואוכלין קדשי קדשים בכל העזרה אע"פ
שהיא חריבה ואינה מוקפת במחיצה ואוכלין
35 קדשים קלים ומעשר שני בכל ירושלים אף על פי
שאין שם חומות שהקדושה ראשונה קדשה
לשעתה וקדשה לעתיד לבא.

ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדושה
ראשונה קדשה לעתיד לבוא, ובקדושת שאר א"י
לענין שביעית ומעשרות וכיצא בהן לא קדשה
לעתיד לבוא, לפי שקדושת המקדש וירושלים
מפני השכינה ושכינה אינה בטלה, והרי הוא אומר
והשמותי את מקדשיכם ואמרו חכמים אע"פ
ששמומין בקדושתן הן עומדים אבל חיוב הארץ
45 בשביעית ובמעשרות אינו אלא מפני שהוא כבוש
רבים וכיון שגלקחה הארץ מדיהם בטל הכבוש
ונפטר מן התורה ממעשרות ומשביעית שהרי
אינה מן ארץ ישראל, וכיון שעלה עזרא וקדשה
לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה
50 ולפיכך כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל ונתקדש

בקדושת עזרא השנייה הוא מקודש היום ואע"פ
שגלקח הארץ ממנו וחייב בשביעית ובמעשרות
על הדרך שביארנו בהלכות תרומה.

• **רמב"ם שמיטה ויובל יב, טו-טז**

אין סומכין אלא על חומה המוקפת בשעת כיבוש
55 הארץ, כיצד עיר שלא היתה מוקפת חומה בשעה
שכבש יהושע את הארץ אע"פ שמוקפת עתה
הרי היא כבתי החצרים ועיר שהיתה מוקפת חומה
בימי יהושע אף ע"פ שאינה מוקפת עתה הרי היא
60 כמוקפת, וכיון שגלו בחרבן ראשון בטלה קדושת
ערי חומה שהיו בימי יהושע כיון שעלה עזרא
בביאה השנייה נתקדשו כל הערים המוקפות חומה
באותו העת מפני שביאתן בימי עזרא שהיא ביאה
שנייה כביאתן בימי יהושע, מה ביאתן בימי יהושע
65 מנו שמיטין ויובלות וקדשו בתי ערי חומה ונתחייבו
במעשר, אף ביאתם בימי עזרא מנו שמיטין
ויובלות וקדשו בתי ערי חומה ונתחייבו במעשר.

וכן לעתיד לבוא בביאה שלישית בעת שיכנסו
לארץ יתחילו למנות שמיטין ויובלות ויקדשו בתי
ערי חומה ויתחייב כל מקום שיכבשוהו במעשרות
70 שנאמר והביאך י"י אלהיך אל הארץ אשר ירשו
אבותיך וירשתה, מקיש ירושתך לירושלם אבותיך,
מה ירושת אבותיך אתה נוהג [בה] בחידוש כל
הדברים האלו אף ירושתך אתה נוהג בה בחידוש
75 כל הדברים האלו.

כסף משנה

וכיון שגלו בחרבן ראשון וכו' עד סוף הפרק. פרק
בתרא לערכין (דף ל"ב) תניא רבי ישמעאל רבני יוסי
אומר למה מנו חכמים את אלו כלומר עיירות מוקפות
חומה מימות יהושע שמנו שם במשנה ששעלו בני
80 גולה מלאו אלו וקידשום לכל ראשונות בטלו משבטלה
קדושת הארץ קסבר קדושה ראשונה קידשה לשעתה
ולא קידשה לעתיד לבא ורמיניה אמר רבי ישמעאל בר
רבי יוסי וכו' אלו כלכל והיו והלא כבר נאמר ששים
עיר כל חבל ארצו כל אלה ערים צורות אלה למה
85 מנו חכמים את אלו ששעלו בני גולה מלאו אלו וכו'
ומנאום ולא אלו כלכל אלא כל שחעלה לך מסורת
בידך מאבותיך שמוקפת חומה מימות יהושע בן נון כל
מלות הללו נוהגות בה מפני שקדושה ראשונה קידשה
90 לשעתה וקידשה לעתיד לבא איבעית אימא תרי תנאי
ואליבא רבני ישמעאל ואיבעית אימא חדא מינייהו ר'
אלעזר ברבי יוסי אמרה דתניא ר"א ברבי יוסי אומר
אשר לוא חומה אע"פ שאין לו עכשיו והיה לו קודם
לכן מ"ט דמ"ד וקדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא
95 קידשה לעתיד לבא דכתיב ויעשו כל הקהל השבים מן
השבי וכו' אלא מקיש ביאתן בימי עזרא לביאתן בימי
יהושע וכו' ואומר והביאך ה' אלהיך אל הארץ אשר
ירשו אבותיך וירשתה מקיש ירושתך לירושלם אבותיך
מה ירושת אבותיך בחידוש כל הדברים הללו אף
100 ירושתך בחידוש כל הדברים הללו ואיך דבעו רחמי

שלא נטלו הלויים צביזתה חלק שזה עם ישראל מוכח מילתא דל"ש בין ארץ שלא נכרת עליה ברית לארץ שנכרת עליה ברית ומה שנטלו שם לא בתורת ביזה נטלו אלא בתורת תרומה שזוהי לתת להם הוראת שעה ומאחר שתמורת חלקם בארץ נתן להם הקב"ה תרומות ומעשרות לפי דעת רבינו שבארץ שלא נכרת עליה ברית יש להם חלק בארץ וצביזת לא יטלו בו תרומות. ואני אומר שאין זו השגה דאומר דלא"ה וסוריא מוכיח שאין זה תרומות ומעשרות מדאורייתא וסובר רבינו לדרכא משם ראייה דמדחזינן דבארץ שנכרת עליה ברית לא נטלו חלק צביזת כלל ובמדין נטלו אחת לגלויי דמדין כיון שלא נכרת עליה ברית לא היתה בכלל לא היה לכהנים חלק צביזת וה"ה לכל שאר הארצות שלא נכרת עליהן ברית ומה שלא נטלו במדין חלק שזה עם ישראל גזירת הכתוב היתה הוראת שעה:

משנה למלך

כל שבט לוי מוזהרין שלא ינחלו בארץ כנען. כתב הסמ"ג לאוין סי' רע"ו דלעתיד לבא נוטלין חלק בארץ שנאמר שער לוי אחד כדאיתא בפרק יש נוטלין (דף קכ"ב). ומ"ש רבינו וכן לוי או כהן שנטל חלב בבזה לוקה תימה דבפי"ט מהלכות סנהדרין לא מנה לאו זה בכלל הלוקין. והר"ב החינוך סימן תקי"ד כתב שאין לוקין על לאו זה לפי שאפשר לעבור עליו מבלי מעשה וניתן להשבון וצ"ע. מ"ש מרן ע"ד הראב"ד ואני אומר שאין זו השגה כו' דבריו תמוהים דטעמא דסוריא שאין בה תרומות ומעשרות הוא לפי שכבשוה קודם שתכבש כל ארץ ז' עממין הא אילו נכבשה אח"כ היה לה דין א"י לכל דבר כמ"ש רבינו בריש הלכות תרומות ואילו הכא תליא טעמא בארץ שנכרתה עליה ברית לאבות אבל שאר כל הארצות נוטלין חלק בבזיה ואין חילוק בהם וא"כ שפיר קא מתמה הראב"ד דא"כ לא יטלו בהם תרומות ומעשרות ולמה איצטריכו למעט סוריא משום דהוי כיבוש יחיד תיפוק ליה שאינה מז' עממין וא"כ יש לכהנים חלק בהם ומש"ה אינן נוטלין תרומות ומעשרות וצ"ע. ועוד אני תמיה שנראה מדבריו שהבין בדעת הראב"ד דכ"מ שנוטלין חלק אין בה חיוב תרומה כלל לפי שהיא תחת חלק הארץ. וחס ליה להראב"ד ז"ל לומר זה כי מה שתלה הכתוב בחלק הארץ הוא דוקא הנתינה לכהן אבל איסור טבל אינו תלוי בחלק הארץ וזהו שכתב הראב"ד א"כ לא יטלו דדוקא מהנתינה לכהן הוא שהוקשה לו לפי שהיא תחת חלק הארץ וא"כ מאי שיאטיה דסוריא הכא שאין בה חיוב תרומה כלל והיינו לפי שלא נתקדשה והדברים הם פשוטים לדעתי. (א"ה עיין במ"ש הרב המחבר בס' דרשותיו בדרך הקדש):

על יצרא דע"ז ובטלוהו וכו' ופסק רבינו כמ"ד ללא קידשה לעתיד לזבא משום דמסתבר טעמיה טפי ועוד דאמרינן דפ"ק דחולין עלה ז' גבי רבי שהתיר בית שאן מפני שאכל שם ר"מ עלה ירק משום דסבר לה כי הא 5
 לאמר ר"ש בן אליקים משום ר"א בן פדת הרבה כרכים כצדק עולי מצרים וכו' וקסבר קדושה ראשונה לא קידשה לעתיד לזבא כיון דכל הגי תנאי ואמוראי סבדי הכי אכל יש לתמוה על רבינו שפסק כמ"ד לא קידשה לעתיד לזבא ופסק דעיר שהיתה מוקפת חומה מימות יהושע אפילו בזמן שאינה מוקפת הרי היא כמוקפת והיינו כר"א ברבי יוסי דדריש אפר לו חומה וכו' ומשום דדריש הכי מוכח בגמרא דסבר קידשה לעתיד לזבא והרי זה כמזכה שטרע לזי תרי וי"ל דרבינו פסק כר"א ברבי יוסי משום דפ"ק דמגילה עלה ג' מחיב לריב"ל מדר"א ברבי יוסי אלמא הלכתא כוותיה וכי היכי דלא תיקשי הלכתא אהלכתא איכא למימר אפשר דלא פליג אמאן לאמר לא קידשה לעתיד לזבא והכי קאמר רע"פ שאין לו חומה עכשיו וכו' אקודם שגלו בחרבן ראשון דוקא קאי וכי משני גמרא תרי תנאי ואלביא דרבי ישמעאל ולא בעי לשנויי 20
 ההיא ר"א בר"י היא סבר דאיכא לפרושי מילתיה כדלמרינן דלא פליג אמאן לאמר לא קידשה לעתיד לזבא וכיון דסתם גמרא דפ"ק דמגילה מחיב מיניה נקיטין כוותיה בגוונא דלא ליפלוג אמאי דקי"ל דלא קידשה לעתיד לזבא: 25

• רמב"ם שמיטה ויובל יג, י-יא

כל שבט לוי מוזהרין שלא ינחלו בארץ כנען, וכן הן מוזהרין שלא יטלו חלק בבזיה בשעיה שכובשין את הערים שנאמר לא יהיה לכהנים חלזים כל שבט לוי חלק ונחלה עם ישראל, חלק בבזיה 30
 ונחלה בארץ וכן הוא אומר בארצם לא תנחל וחלק לא יהיה לך בתוכם בבזיה, וכן לוי או כהן שנטל חלק בבזיה לזקה, ואם נטל נחלה בארץ מעבירין אותה ממנו.
 יראה לי שאין הדברים אמוריי אלא בארץ שנכרתה עליה ברית לאברהם לייצחק וליעקב וירשעה בנייהם ונתחלקה להם, אבל שאר כל הארצות שכובש מלך ממלכי ישראל הרי הכהנים וחלזים באותן הארצות ובבזיתן ככל ישראל. 40
 השגת הראב"ד וכן לוי או כהן שנטל חלק וכו'. א"ל אם כן לא יטלו בהם תרומות ומעשרות כי הם היו תחת חלק הארץ והרי צביזת מדין לא נטלו חלק בישראל אלא בתרומה ובמזנות יולר הכל יתברך.

כסף משנה

כתב הראב"ד א"כ לא יטלו בהם תרומות ומעשרות וכו'. טעמו לומר שבמדין לא נטלו חלק צביזת כשאר ישראל אלא והרמות מכס ליי וגו' ממחליתם תקחו וגו' ונתת לאלעזר הכהן תרומת יי וממחלית בני ישראל תקח אחד אחוז מן החמשים וגו' ונתת אותו ללוים ומדן לא היתה מהארץ שנכרת עליה ברית ומאחר 50

• משנה חלה א, ג

אלו הייבין בחלה ופטורים מן המעשרות הלקט והשכחה והפאה וההפקר...

ר"ש

5 הלקט השכחה והפאה וההפקר לפטורים מן המעשר נפקא בירושל' (הל' ג) מלכתוב (דברים יד) וכל הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך ממה שיש לך ואין לו חייב חתה ליתן לו ילאו כל אלו שיש לו עמך:

• שו"ת אבני נזר חלק יורה דעה סימן תלה

10 (א) הנה דעת הרמב"ם סוף הלכות שמיטה ויובל דערי חומה בטלו משבטלה הארץ אבל אם לא בטלה הארץ אף שנפלה חומתה הרי היא כמו מוקפות. ועיין בכ"מ שנתקשה בזה מהש"ס ערכין ומגילה¹. ועיין רמב"ן מגילה שכתב דהא דאשר לוא חומה אעפ"י שאין לו עכשיו והי' לו קודם לכן הוא אף אם נאמר לא קדשה לעתיד לבא. דזהו דלא קדשה לעתיד לבא דוקא אם נתבטלה הארץ ונעשית של גויים אבל נפלה חומה גזירת הכתוב דחשיבה כמוקפות. והוא ממש כדברי הרמב"ם. ועיי"ש שהוקשה לו על הש"ס דקאמר ההיא ר' אלעזר ברבי יוסי אמרה דאמר אעפ"י שאין לו עכשיו והי' לו קודם לכן דמ"מ מנ"ל דקידשה לעתיד לבא. ותירץ דבאמת אין הכרע מזה רק משום דמצינו ר' אלעזר ברבי יוסי מיירי בבתי ערי חומה אמרינן דהא מינייהו ר' אלעזר ברבי יוסי אמרה. ויוכל להיות דמ"ד לא קידשה ר' אלעזר ברבי יוסי היא:

30 (ב) איברא דק"ל לשיטתו דמאשר לוא חומה אין ללמוד כלל דקידשה לעתיד לבא, וע"כ דמ"ד קידשה לעתיד לבא ואפי' משבטלה הארץ הוא מסברא או מקרא אחרין. א"כ למה לי קרא דאשר לוא חומה, דהא מאן דס"ל קידשה לעתיד לבא ס"ל נמי דמקריבין אעפ"י שאין בית²:

35 (ג) ונראה לי דמהא דקידשה לעתיד לבא אין ללמוד לעיירות המוקפות חומה שנתבטלה חומתן שתשאיר בקדושתה. שהרי שילה שנתקדשה כמו ירושלים ופסק קדושתה אפי' למ"ד בזבחים זה וזה שילה. ולא אמרינן שקידשה לעתיד ויהא אסור להקריב בנוב וגבעון³ וע"כ דלא אמרינן

¹ שאיתא שם שרבי אלעזר ברבי יוסי שדורש את הפסוק "אשר לו חומה" לומר שאם הייתה לו חומה הרי קדשה העיר אף שעתה היא חרבה, סובר שקדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא.

² כדאיתא במגילה שם אליבא דרבי יהושע. וממילא גם אין צורך בחומה לצורך קדושת בתי ערי חומה.

³ שהרי קדושה ראשונה שקדשה לעתיד לבוא זה הוא עיקרון יסודי, המשותף לבתי ערי חומה ולירושלים, ולכן היה צריך להיות שכפי שמקריבים אף על פי שאין בית משום שקדושת מקום אינה מסתלקת כאשר חרב מה שהביא את הקדושה

45 קידשה לעתיד אלא בירושלים. שאף שהרוב עתה. מ"מ לעתיד תשוב לקדושתה⁴. דלחכי קריא נחלה וכתוב זאת מנוחתי עדי עד. וכן בקדושת הארץ שעתידה לחזור לקדושתה כשישובו ישראל לתוכה לעתיד כי לא יחליפנו בארץ אחרת⁵. אבל ערי חומה שהרבו חומתן מי יימר דלעתיד תשוב להומתה דקודם הכיבוש. דאפי' יבנו ישראל החומה אה"כ לא יועיל כדאיתא בערכין⁶ ולא מהני קידשה לעתיד בערי חומה רק אם נתבטלה הארץ⁷ בזה אמרינן כיון דע"כ קדושת הארץ קיימת שתשוב לאיתנה בביאת ישראל כנ"ל. ממילא עדיין היא עיר חומה כמקדם. אבל כשנפלה חומה לא יועיל הא דקידשה. וע"כ ס"ל להרמב"ן והרמב"ם דע"כ גזירת הכתוב היא⁸ ויעוד דלענין ממכר בית בעיר חומה לא שייך קידשה לעתיד דלאו משום קדושה היא. ואדרבה קולות יש בה שאין בה מצות יובל ודינים שגזר המלך בבתי החצרים ובבתי ערי חומה חוקים הם ולא משום קדושה בערי חומה וע"כ רק גזירת הכתוב היא כדברי הרמב"ם ז"ל⁹:

ד) ובהכי ניהא ליישב גם קושיית התוס' יבמות (פ"ב ע"ב) לר' יוחנן דסבר לה כר' יוסי קדושה ראשונה ושני' יש להם¹⁰, וא"כ ס"ל דקדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבוא. ובזבחים סובר

כמו הבית לענין ההקרבה והחומה לענין קדושת ערי חומה, כך גם קדושת שילה נשארת לאחר חורבנה לפחות לענין איסור הבמות המפורש בכתוב.

⁴ הכוונה לגורם הקדושה, שהוא הבית, שהרי עצם הקדושה נשאר גם בחורבן. אלא שחזרתה העתידה של גורם הקדושה מונע הסתלקות הקדושה בהעדרו הזמני של הגורם.

⁵ ורק בכה"ג שוודאי לנו שהמקום יקבל מחדש את תנאי הקדושה החיצוניים (חזרת בני ישראל לא"י, חזרת הבית למקומו וכד') נשארת קדושת המקום בעינה אף שתנאי הקדושה חרבו. אבל אם הדבר אינו ודאי, ברגע שחרבו תנאי הקדושה פרחו הקדושה, אף שס"ל שקדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא.

⁶ לב, א שצריך שתהיה מוקפת חומה מימות יהושע בן נון, ולא שנבנתה חומתה אחר כך. לכן, אם בטל ממנה שם עיר חומה, ולא היינו דורשים "אשר לא חומה", אלא מצד הסברא שקדושה לעתיד לבוא, היינו אומרים שלא יחזור שם זה כלל.

⁷ בגלות ישראל מתוכה, נשארת קדושתה. ולענין ערי חומה שנשארו בקדושתן ה"א דלא איירי שנפלה חומת העיר, אלא שנתבטל יישוב ארץ ישראל וחזר ונתחדש, חזרה כל קדושת הארץ למקומה על כל דיניה (שהרי קדשה לעתיד לבוא, ולא נתבטלה כלל), וגם הערים שהיו מוקפות חומה ועדיין הן מוקפות חומה נשארו בקדושתן ואין צריך כל קידוש מחדש.

⁸ שכאשר נפלה החומה עדיין העיר בקדושתה, ואין ליה קשר עם קדושה ראשונה שקדשה לעתיד לבוא.

⁹ ולפי זה אף אם נימא שמצד קדושה ראשונה שקדשה לעתיד לבוא יהיו ערי חומה בכל קדושתם הראשונה אף שנפלה חומתם, מכל מקום לא יהיה דין זה לענין בתי ערי חומה שאינו מצד הקדושה, אלא מצד חוקי התורה בענין קנייני קרקע וחזרתה ביובל, ולכן צריך את הפסוק "אשר לא חמה" להורות שאף לאחר נפילת החומה נשארו חוקי קניין אלה בתוקפם.

¹⁰ לענין תרומות ומעשרות.

ו) ובהכי ניהא ליישב הא דאמר בכתובות (כ"ה ע"א) אפי' למ"ד תרומה בזמא"ז דרבנן חלה דאורייתא שהרי שבע שכיבשו ושבע שחלקו נתחייבו בחלה ולא נתחייבו בתרומה. ולכאורה אינו מוכן אם הטעם דתרומה בזה"ז דרבנן משום דבטלה קדושת הארץ אף מחלה יפטור. ומה ענין זה לשבע שכיבשו. אך לפמ"ש ניהא כיון דטעם תרומה דרבנן משום דיש ללוי נחלה לעתיד והוי כהפקר¹⁶. ובחלה אף הפקר חייב כדתנן פ"א דחלה¹⁷ ודו"ק;

רבי יוחנן דמעלה בזמא"ז חייב דקדושה ראשונה קידשה לעתיד לבא¹¹. ולפמ"ש י"ל עפ"י דברי הראב"ד בהלכות שמיטה ויובל על דברי הרמב"ם¹² דהארצות שכבש מלך ישראל שלא מא"י יש לשבט לוי חלק ונחלה בהם. והקשה הראב"ד¹³ א"כ סוריא אמאי תתחייב במעשר כיון שיש ללוי חלק בהם. ובספר פרשת דרכים הקשה עליו דנהי דהחייב נתינה אזדא לה משום שיש ללוי חלק ונחלה מ"מ מהויב להפריש. ולא הבנתי קושייתו שהרי הפקר ולקט ושכחה ופיאה פטורים ממעשר לגמרי¹⁴ ואף להפריש אינו מחויב. ודברי הראב"ד נכונים:

ה) והנה הפרשת דרכים הקשה אהא דמשמע בב"ב דארץ שבעה עממים חייב במעשר לעתיד לבא. והרי לעתיד לבא אף שבט לוי יטלו נחלה. ותירץ משום דקדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא ולא פקע חיוב תרומה ומעשר שיש בה מקדושה ראשונה שלא הי' ללוי נחלה. וממילא למ"ד לא קידשה לעתיד לבא אף לעתיד לבא לא תתחייב במעשר. ממילא לק"מ מר' יוחנן דס"ל בזבחים לענין קדושת מקדש וירושלים קידשה לעתיד לבא כיון דהטעם משום שאח"כ עכ"פ תחזור לקדושתה. והכא לענין תרומה ומעשר לא תחזור לקדושתה לעולם אם תאמר דקדושה ראשונה פסקה¹⁵. ועל כן באמת אמרינן דקדושה ראשונה פסקה ודו"ק היטב:

¹¹ ולפי מה שביארנו הדבר קשה ביותר, שהרי ממש כשם שמובטח שייבנה הבית מחדש במקומו ומחמת זה לא בטלה קדושתו אף שחרב, ולכן המעלה בזה"ז חייב, כמו כן מובטח חזרת ישראל לארץ ישראל, ומתוך זה היתה הארץ צריכה להשאר בקדושתה הראשונה גם בחורבנה הראשון.

¹² פרק יג הלכה יא

¹³ הראב"ד לא הקשה מסוריא. עניין סוריא הוא מחלוקת הכ"מ והמל"מ. הראב"ד רק טען שאם כן אין במה שכבש המלך חיוב תרו"מ.

¹⁴ לכאורה אין כאן דמיון ממש, כיוון ש"ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך" ממעט לקט שכחה ופאה שיש לו חלק בפירות עצמם. אבל אולי אינו ממעט את הארץ שכבש המלך, כיוון שבפירות אין לו חלק אם הם בחלקו של ישראל. ואולי כוונת מרן זצ"ל שאי אפשר שהילפתא לעניין לקט שכחה ופיאה תחרוג מן הפשט ש"אין לו חלק ונחלה" היינו בארץ.

¹⁵ כלומר שאף שישאר עתידין לחזור לארץ ישראל מכל מקום התרומה והמעשרות לא יתחדשו. ולכאורה הדברים מרפסן איגרא שהרי רבי יוחנן עצמו אומר בפירוש תרומה בזמן הזה (דהיינו אף לאחר חורבן הבית היא דאורייתא), ואם כן קדושת הארץ לא בטלה. וצריך לומר שהוא דווקא מגזירת הכתוב שירושה ראשונה ושנייה יש להם וירושה שלישית אין להם. אבל אילו היינו לומדים רק מן הסברא המקורית שקדושה ראשונה שמובטחת לחזור למקומה לא פוקעת בעהדר הגורם לחלוקה, היינו אומרים שקדושת ארץ ישראל לתרומות ומעשרות פקעה בחורבן הארץ, כיוון שהתרומה לא תחזור למקומה. ולכן באמת התרומה פסקה לאחר חורבן ראשון וחזרה למקומה בחזרת ישראל למקומם. אבל משום גזירת הכתוב הזאת, ומחמת ההיקש בין ירושה ראשונה לשניה כמבואר בהלכות שמיטה ויובל פ"ב ה"ז

"תחייב כל מקום שכיבשוהו במעשרות שנאמר והביאך י"י אלקיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה, מקיש ירושתך לירושת אבותיך, מה ירושת אבותיך אתה נוהג [בה] בחידוש כל הדברים האלו אף ירושתך אתה נוהג בה בחידוש כל הדברים האלו", למעשה תתחייב כל ארץ ישראל במעשר, בין אם יהיה ללוי חלק בה, בין אם לא, כדברי הפרשת דרכים.

¹⁶ ולמ"ד זה לא ילפינן מ"ובאת אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה" שירושה שלישית אין להם, וממילא באמת לא תהיה התרומה נוהגת לעתיד לבוא, או שנאמר כדברי הרמב"ם ספ"א דתרומות שכדי לקיים "ירושה" צריך ביאת כולם שלא הייתה בזמן עזרא, ולכן תרומה בזה"ז דרבנן. אבל חלה דאורייתא מצד קדושה ראשונה של ארץ ישראל.
¹⁷ מ"ג.